

svoje začetke že v času cesarja Rudolfa II. (1576–1612). Zbirke, ki so nastajale kot zasebna darila posameznikov, so bile kasneje povezane v javne zbirke (Praga, Buchlov, Kynžvart, Mor. Třebová).

Naslednji sklop je bil posvečen predvsem češko-slovaškim znanstvenikom (egiptologi, geografiji), ki so se ukvarjali z Egiptom in Orientom oziroma njihovimi potovanji v te dežele. Adéla Jünová Macková (Praga) je predstavila češkoslovaške egiptologe in njihova potovanja v Egipt v 50. letih 20. stoletja. Leta 1955 je Češko-slovaška poslala v Egipt posebno delegacijo, ki so jo sestavljali Andrej Bagár, Jaroslav Putik, Ivan Frič, František Lexa in Zbyněk Žába. Jünová Macková je predstavila zelo bogato ohranjeno arhivsko gradivo njihovega drugega potovanja v Egipt med 25. majem in 27. junijem 1956. Potovanje je bilo namenjeno uradnim pogovorom in srečanjem, ogledu kulturnozgodovinskih spomenikov, Asuanskega jezua. Rezultat tega potovanja je bila ustanovitev češkoslovaškega Inštituta za egiptologijo v Pragi leta 1959. Hana Navrátilová (Oxford) je nazorno predstavila življenje in delo češkega egiptologa Jaroslava Černýa (1898–1970), ki je povezano z arheološkim najdiščem v Deir el-Medini v Egiptu. Jiří Martínek (Praga) je v svojem referatu predstavil češkoslovaške geografe, ki so se ukvarjali z Orientom (na primer Franz Wilhelm Sieber).

Angela Blaschek (Dunaj) je odprla naslednjo sekcijo, posvečeno medicinski zgodovini, s prispevkom *Dr. Anton Kautzky Bey (1867–1944) – private physician of the last Khedive of Egypt*. Osnova njenega prispevka je bila nedavno odkrita in še neobjavljena biografija v tipkopisu dr. Kautzkyja, ki je bil osebni zdravnik egiptovskega kediava Abasa Hilmija II. Clemens Gütl (Dunaj) je prispeval referat z naslovom *Traces from the Sahara. The legacy of Otto C. Artbauer*. O življenju Otta Caesara Artbauerja (1878–1916?) je znano le malo zanesljivih podatkov. Več vemo o njegovih številnih potovanjih po Severni Afriki (Maroko, Libija ...) in vplivu Karla Maya na njegove potopise. Tudi o njegovi smrti ni zanesljivih podatkov, verjetno je Artbauer padel v času prve svetovne vojne nekje na Balkanu. Pavel Žďárský (Praga) in Martina Veselá (Pilsen) sta predstavila češkega raziskovalca Bližnjega vzhoda Aloisa Musila in njegove pustolovske knjige za mladostnike. Musil je med letoma 1932 in 1944 napisal 33 pustolovskih knjig, katerih zgodbe se dogajajo na Orientu, vendar so jih objavili le 19. Navdih je našel med svojimi številnimi popotovanji in pri znamenitem piscu pustolovskih del Karlu Mayu. Lucie Storchová (Praga) je predstavila teoretični prispevek z naslovom *Allein unter Türcken and Heiden. Pilgerbericht von Angelicus Maria Myller – Orientalismus und biblische Topographie am Anfang des 18. Jahrhunderts*. V prispevku je predstavila Myllerjevo potovanje v Azijo in na Bližnji vzhod med letoma 1725 in 1727.

Johanna Holaubek (Dunaj) je odprla popoldansko sekcijo o popotnikih v Egipt v 19. stoletju. V svojem

referatu je predstavila vtise iz dnevnika dunajskega mehanika Hofmanna, ki je v 70. letih 19. stoletja živel in delal v Egiptu. Sekcijo je zaključil Miroslav Šedivý (Pilsen) z referatom, posvečenim misiji dunajskega diplomata Antona Prokescha von Ostena (1795–1876) v Aleksandrijo leta 1833.

Sledila je umetnostnozgodovinska sekcija, ki jo je odprla Lenka Burgerová (Praga) z referatom o Beuronski slikarski šoli in poslikavi kapelice v Teplicah. Vesna Kamin Kajfež (Koper) je predstavila slovenskega klasicističnega slikarja Franca Kavčiča/Cauciga in njegov opus *D'Egitto*, sestavljen iz 28 risb, ki jih danes hranijo v arhivu Akademije upodablajočih umetnosti na Dunaju. Mary Healy (Limerick) je predstavila svojo raziskavo v okviru podiplomskega študija umetnostne zgodovine na University of Limerick na Irskem. Healyjeva je v svojem referatu predstavila manj znan pogled na ženske slikarke v Parizu v 19. stoletju ter njihovih motivih iz potovanj po Alžiriji in ostali Severni Afriki.

Zadnji dan je znanstveni sestanek nadaljeval Fritz Blakolmer (Dunaj) s temo *Antikenrezeption im frühen 20. Jahrhundert: Altägäis, Ägypten und Europa*. V referatu je podrobneje predstavil na nekaterih primerih percepcijo antičnih elementov v umetnosti v začetku 20. stoletja v Egiptu in Evropi. V nadaljevanju je Lubica Zelenková (Dunaj) predstavila egipčanske elemente na upodobitvah grofa Ivana Forraya (1817–1852).

Zadnjo sekcijo mednarodnega sestanka sta zaključila Libor Jün (Praga) s predstavitevjo povezav Egipta in Češkoslovaške v filmih ter Hana Havlůjová (Praga) z referatom, posvečenim češkim ženskimi revijam in njihovih predstavah o Orientu.

Mednarodni sestanek treh držav (Avstrija, Češka, Slovenija) *Egypt & Austria* se je zaključil s slavnostno večerjo v znameniti praški kavarni Café Louvre, ki je bila v času med obema svetovnima vojnoma zbirališče članov češkoslovaških popotniških društev.

Anton Mlinar

FILOZOFIJA ZA ZNANOST V PRAKSI.

Konferenca Evropske znanstvene fundacije *Philosophy for Science in Use*. Linköping, 28. september – 2. oktober 2009

Evropska znanstvena fundacija (European Science Foundation, ESF) priredi na leto dvajset ali nekaj več konferenc, od katerih se tri ali štiri vsebinsko nanašajo na humanistiko in družboslovje. Taka je bila konferenca v Linköpingu na Švedskem med 28. septembrom in 2. oktobrom 2009. Na njej je sodelovalo 42 oseb, od tega je bilo 10 vabljenih predavateljev. Naslov konference *Philosophy for Science in Use* se zdi v angleščini še

dokaj razumljiv, slovenski prevod je lahko problematičen. Tako naslova ne bom prevajal, v poročilu pa se bo morda ta zadrega razjasnila. A pojdemo po vrsti.

Namen konference ni bil le razpravljati o tem, kakšno je razmerje med čistimi znanostmi, naravoslovjem in filozofijo in ali je današnja filozofija znanosti sposobna svoja spoznanja posredovati širši javnosti na tak način, da s tem predstavi tudi svoje globlje razumevanje celotnega področja znanosti, pač pa tudi pokazati konkretne raziskovalne dosežke na tem področju. Čeprav je bilo predstavitvi posterjev namenjenega razmeroma malo časa, je bilo mogoče kakih 25 predstavitev 'status questionis' spremljati ves čas konference.

Kaj je sploh filozofija znanosti? Kako opredeliti specifično interdisciplinarno področje med filozofijo in znanostmi? V ozadju konference se je večkrat slišala fraza o 'well ordered sciences', o znanostih, katerih število se hitro povečuje. Je lahko filozofija sopotnica naravoslovja ali čiste znanosti? In če, v čem je razlog za to? Na vprašanje lahko odgovorimo na dva načina: (1) filozofija se ukvarja z znanostjo že od začetka, poleg tega pa so znanstveniki ljudje, ki na svojem področju ne morejo brez vsakršnega inherentnega filozofskega diskurza; (2) filozofija znanosti se danes večinoma nanaša na znanosti o življenju, kjer število novih znanosti narašča najhitreje. Na tem področju je poleg tako imenovanih normalnih znanstvenih diskurzov tudi vrsta hibridnih znanosti, v katerih se znanstveni svet srečuje z vrednostnimi lestvicami kulture, gospodarstva in politike. Filozofija se v krogu znanosti čuti doma, kolikor gre za prepoznavanje resničnosti, manj doma se čuti v krogu hibridnih znanosti, ki resničnost razumejo predvsem pod vidikom morebitne uporabe in transformacije. Glede na to so normalne znanosti tiste, ki raziskujejo stvarnost in vsaj na neki način puščajo odprta vrata možni falsifikaciji, se pravi verjetnosti, da je njeno sedanje znanje treba dopolniti, da nima zadnje besede o stvarnosti, ki jo preučuje. Drugače je z znanostmi, ki na znanstveno področje vnašajo merila in vrednote, ki jih poleg pristne radovednosti zanimajo še druge reči, ki so velikokrat zamolčane. Po mnenju Philipa Kitcherja (*Science, Truth and Democracy*, 2001) gre pri filozofiji znanosti predvsem za 'urejanje znanosti' glede na sedanje stanje znanje, presoje, metodologije in vrednotenje kot tudi za kulturno poslanstvo znanosti kot oblikovalke družbe. Nancy Cartwright (London School of Economic) pa, nasprotno, trdi, da so epistemološki garant v znanosti, da gre za razvidnost in za odprtost za nova spoznanja, v veliki meri znanstvenospecifična vprašanja in pri njih igra filozofija nepomembno vlogo, razen če s tem ne mislimo na stališča filozofije, da mora na novo učno pot (*Philosophy of Science*, 72/2006/). Po njenem filozofija ne more opravičiti svojih zahtev po razvidnosti in 'normalnosti' znanosti, če nekaterih stvari ne razume na teoretični ravni oziroma če je ne vodi zaupanje, da znanosti in znanstveniki v kontekstu lastnega filozof-

skega diskurza prav tako iščejo poti, kako vrhunsko znanje predstaviti tako, da bo to razumel tudi otrok. Nancy Cartwright je s tem tudi pokazala, v čem se razlikujeta kontinentalna in angleška filozofija in zakaj je naslov konference mogoče razumeti različno. Na konferenci ni bil poudarek na tem, da bi se lahko znanosti v primeru, ko bi se zaradi svoje specifičnosti znašle v dvomnem položaju, zanašale na zaveznitvo s filozofijo oziroma na družbeno in etično presojo svoje dejavnosti, ki bi znala pogledati tudi skozi prste, pač pa za zbliževanje filozofije in eksaktnih znanosti na osnovi razvidnosti, ki je motor znanstvene radovednosti, ki transformira obe.

Konferenca je bila namenjena raziskovalcem s tega področja ter predstavitvi njihovih dosežkov (poster presentation), imela pa je tudi zanimiv izobraževalni in diskurzivni del. Tri dni zanimivih razprav je najbrž navrglo več vprašanj kot odgovorov. Nekateri predavatelji so poskrbeli, da je dokaj razločno zastavljeno vprašanje o razmerju med eksaktno znanostjo in filozofijo pokazalo na velike razlike že med posameznimi kulturnimi okolji v Evropi, v katerih se to vprašanje postavljalo. Kot ilustracija lahko velja kar vprašanje, zakaj se naslov konference ni glasil *philosophy of science in use*. V tej frazi je položaj filozofije jasnejši. A predavatelji so pokazali, da glavna zadrega filozofije v tem, da ji v bistvu manjka izkušnja negotovosti, značilna za znanosti, in da je zato veznik za *znanosti* v tem primeru primernejši, ker gre za interdisciplinarnost. Julian Reiss (Erasmus University, Rotterdam) je pokazal na dejansko razmerje med (ne)gotovostjo znanstvenega spoznanja in problemom negotovosti v filozofiji s tem, ko se je vprašal: "Če verjamem svojemu spoznanju bolj potem, ko mi kdo pri-trdi, je to že razvidnost?" Govoril je o odločanju v situaciji skrajne negotovosti, kot odločitev 'stane'. Če se kdo odloča o stvari, ki bo gotovo prinesla dobiček in/oziroma bo pomenila dosežek, tega problema ni čutiti. Toda številke in podatki v realnem okolju se obnašajo po svoje: ne le da ni več nekega na videz nedolžnega zaupanja v svoj prav, značilnega za teoretično razmišljanje, temveč v realnih razmerah, je tudi 'druga stran', ki jo je treba upoštevati, in v njej imajo lahko malenkostne spremembe podatkov velikanski učinek. Reiss je na osnovi tega sklepal, da se družboslovje in humanistika težje prilagodi razmeram v eksaktnih znanostih zato, ker je delati v realnih razmerah bolj tvegano in ker se zgodi, da filozofija v težkih razmerah ne zazna več realnosti razmer ter postane pohlevna, podrejena, uslužnostna, skratka na poziciji, s katero ne tvega. Ponazorilo za to je etika, ki se vključi šele kot (normativna) kontrola uporabe znanja. To je seveda prepozno. Na osnovi tega je Reiss postavil tezo, da se razkorak med filozofijo in znanostmi prej povečuje kot ne, in sicer toliko bolj gotovo, kolikor manj sta filozofija in družboslovje sposobni prevzemati odgovornost za dogajanje v realnem okolju. Eleonora Montuschi (London School of Eco-

nomics) je v prispevku o razvidnosti in objektivnosti (*Evidence and objectivity*) nadaljevala razpravo z vpraševanjem, kaj pravzaprav pomenita izraza, ki ju sicer pogosto srečujemo bodisi v filozofiji bodisi v znanostih. Podobno kot Reiss je tudi Montuschi pokazala, da je tako imenovana razvidnost kot delovno orodje velikokrat zelo šibka in negotova, medtem ko je objektivnost najbrž to, kar je doseženo, na kar se lahko kdo sklicuje in kar lahko uporabimo tudi za izključevanje nasprotnega mnenja. Ker se filozofija bolj drži objektivnosti kot razvidnosti, ne pove pa, zakaj, se je vprašala: "Naj bi bila (neka nova) filozofija za znanost neke vrste specializirano novinarstvo, ki stvari tudi razume, ne samo posreduje javnosti?" V bistvu je pokazala na problem filozofije v znanosti kot premalo zavzete povezovalke sveta znanja in javnosti, ki ji manjka pogum 'umazati si roke'. Dejansko pa bi morala filozofija postavljati resna vprašanja tako sebi kot znanosti o tem, na kakšen vedeti to, kar kdo ve, da bo to pomembno za njegov dejanski položaj v svetu in tudi za družbo. Znanostim manjka orodje, s katerim bi kategorizirali znanja, za katera ni jasno, za kaj jih bo človek potreboval, a filozofija ima takih znanj, ki so neopredeljena glede na konkretne razmere, v zalogi še več. Oboje prispeva k paradoksu, da se neznanje povečuje hitreje kot znanje.

Felix Red-Chochas (Said Business School, Oxford, VB) je v predavanju *Moving between ecological and organisational models* predlagal razmislek o dejavniki, ki vplivajo na medsebojno prilagajanje v svetu znanosti in znanosti svetu, kajti pomembni so prav dejavniki prilagajanja. Ker nima nihče celotnega pogleda na svet, so pomembni zlasti naslednji dejavniki prilagajanja: medsebojna odvisnost, enostavna pravila ravnanja, kolektivno obnašanje, čimbolj univerzalno ravnanje in podobno. Po njegovem gre za področja filozofije in družboslovja. Nobenega ne bi smeli zanemariti, ki govorijo o vključenosti, čeprav je veliko odvisno tudi od celotne mreže odnosov. Reed Tsochas je predstavljal raziskave o vključenosti in socialni mreži med podjetji na območju mesta New York, ki so krizo napovedovale že pet let pred njenim izbruhom. Zakaj teh podatkov ni bilo mogoče brati na družbeno in človeško relevanten način, je drugo vprašanje. Predavatelj je med seboj povezal razmere pred vključitvijo v mrežo povezav in po izključitvi. Če je prišlo do izključitve iz mreže, bo človek (ali podjetje) v novih razmerah vzpostavil toliko povezav z drugimi, kolikor jih je imel prej (na osebni ravni), preden je prišel v novo okolje. Model delovanja socialne mreže je uporaben, ker kaže tudi na to, da tisti z manj povezavami težijo k tistim z več povezavami (načelo gravitacije) in da bi se moralo v takem ali podobnem kontekstu prej zaznati nevarnost ukinjanja socialne mreže/sodelovanja. Na makro (družbeni) in mikro (osebni) lestvici je dobro imeti povezave. V krizi je za tiste, ki so tesno povezani in realno sodelujejo tudi izven profesionalnega prostora, manj težav. S tem je

Tsochas povedal, da je sedanja raven znanja o socialni povezanosti naklonjena zmanjševanju razlik med zasebnim in javnim življenjem oziroma med družino in kariero.

Philipa Kitcherja v Linköpingu ni bilo. Njegovo predavanje je prebral Mathias Kaiser, sicer predsedujoči konference. Naslov njegovega predavanja, *Well ordered science – the challenge for philosophy of science*, je kazal na sedanje stanje filozofije znanosti ter njeno zmožnost prilagoditve na razmere, v katerih delujejo današnje znanosti. Po njegovem bi bilo treba doseči vzajemni interes obeh: dobro urejene znanosti. Za filozofijo znanosti je to predvsem ugotovitev, da je etični projekt starejši in bolj temeljni kot vrednote, ki jih zagovarja današnja filozofija. Filozofija bi se morala prilagoditi dejstvu, da je bolj kot vrednote pomembno vrednotenje; ni se mogoče pogovarjati na osnovi vrednot, pač pa na osnovi vrednotenja; etika je človeška iznajdba in sledi načelu človečnosti tudi v znanostih. Filozofija ne razpolaga z vrednotami, s katerimi bi lahko nastavljala zrcalo znanostim, kaj lahko raziskujejo in do kje smejo iti, lahko pa se z drugačnim načinom dela prilagodi razmeram sedanjih znanosti, v katerih je institucionalizirano znanje in ne vrednote. Trditev je bila naslovljena na filozofijo in družboslovje: obe panogi bi se morali zavzemati za deinstitucionaliziranje določenega humanističnega (etičnega) znanja, ki je spotika, da znanje ni dostopno vsem, kot bi lahko bilo, čeprav se potem izkaže, da ni potrebno, da bi vsi vedeli vse. Pomembna je dostopnost. Družbene spremembe v zadnjega pol stoletja so pokazale na pomen deinstitucionalizacije vrednot in na povečan pomen zasebne iniciative v javni sferi. Kaj so torej *well ordered sciences* po Kitcherju? Urejena znanost pomeni predvsem vedeti, kaj bo neko znanje pomenilo jutri (ne se učiti 'na zalogo') in kako prenesti znanje v prakso tako, da bi bil učinek za družbo dober, da bi se pospešilo raziskovanje in zmanjšale neenakosti, upoštevale želje nerazvitih in nevednih. Po Kitcherju je problem v neznanju. Ne gre le za neznanje kot tako, pač pa za različne stopnje neznanja, ki kažejo na to, kako na neznanje vplivajo ustaljene vrednote. Filozofija v novih razmerah bi morala postati nekakšno 'zdravilo' za nevednost. Filozofija je v marsičem odgovorna za neurejene znanosti, ki gojijo družbene neenakosti, utemeljene na neznanju, in namerno vzdržujejo nevednost. Po njegovem gre za pet stopenj nevednosti: ozdravljiva (remediable), posredno ozdravljiva (indirectly remediable: človek ve, h komu iti in ga vprašati), neozdravljiva (irremediable: človek ne ve za razloge svoje nevednosti), odpornost na novo znanje (resistance: človek ne priznava nobene avtoritete znanja) in odtujitev (alienation: človek trdi, da je zanj sramotno priznavati institucionalizirano znanje oziroma avtoriteto znanja). Po njegovem so izziv sodobni filozofiji znanosti. Navedel je tri znane primere neznanja: tisto, ki se navezuje na zgodovino življenja (na primer kreacioni-

zem, ki ga zagovarjajo ZDA, VB, Avstralija, Koreja), na klimatske spremembe (mnoge razvite države) in na pomen GSO (predvsem države EU). Kitcher sicer priznava, da dobro urejene znanosti še ne pomenijo, da je znanje s tem že bolj ustrezno razdeljeno. V svojem prispevku je to ponazoril z retoričnim vprašanjem, kaj je pravzaprav znanstvena pismenost in zakaj se mladi ljudje bojijo znanosti. V čem je problem, da zmanjka motivacije in se raziskovalec zadovolji z doseženim ter ne gre naprej? Je to morda posledica zadnjih dveh stopenj neznanja, ki namesto etičnega projekta vztrajata na trajno veljavnih vrednotah in diktirata svoj tempo? Področje filozofije v znanosti in filozofije za znanost je torej mogoče opredeliti takole: poleg specifičnega znanja je treba sočasno skrbeti za socialno inovativnost znanja. Nekateri nekdanje strukture certificiranja znanja so sicer potrebne – javnost ne more odločati o certifikatih oziroma ne bi smela glasovati o sprejemljivosti določenega znanja – toda današnje strukture certificiranja zahtevajo posodobitev. Tradicionalne institucionalne strukture (certificiranja) so v krizi, toda dokler ni na razpolago boljših struktur znanstvene pismenosti, je sedanje stanje boljše. Soočiti bi se bilo treba z avtoriteto vrednot, ki so rezultat človekovega vrednotenja in niso 'večne'. Vrednote niso nadnaravne: niso padle z neba, pač pa so rezultat *etične zgodovine*, kar je človeštvo že od začetka. Ravnati je treba tako, je v imenu Kitcherja povedal M. Kaiser, da je pot znanju odprta. *Not sciences and values, but values and sciences!*

Felix Thiele (Europäische Akademie, Univerza Duisburg) je govoril o vlogi etike v načrtovanju znanosti (*Ethics and scientific policy consulting*). Po njegovem je naloga etike tudi reševanje tistih konfliktov, ki nas čakajo šele jutri. Pomen humanističnega znanja za znanosti je v tem, da se v znanostih v celoti upošteva človeški element znanosti. F. Thiele tako ni mislil samo na aplikativno etiko, se pravi na tisto, ki spremlja uporabo znanja oziroma nadzoruje pravilnost postopka, pač pa etiko, ki je prisotna že pri nastajanju znanja: dejstva so realna, toda hkrati so tudi etična: toliko bolj realna, kolikor so tudi etična. Pokazal je problem hibridnih znanosti, kakršna je bioetika, v katerih trajno pojavljanje etičnih dilem kaže, da je znanost družbeno pomembno vprašanje in da je trajna prisotnost etičnih vsebin hkrati tudi epistemološko vprašanje posamezne znanosti. Bistvo znanosti je, da služijo človeku in zadostijo človeškim potrebam. Nedružbenih ciljev znanosti pravzaprav ne bi smelo biti; ali drugače: ne glede na to, kako so posamezni vidiki znanosti zamišljeni kot 'družbeni', so vsi cilji znanosti prej ali slej tudi družbeni (atomska energija, zelena tehnologija, bioetika itn.). To zahteva, da se etika vključuje v celoten proces generiranja novih znanj. Aplikativna etika ni zadosti: ta lahko nadzoruje samo moralne konflikte, ne more pa nadomestiti družbeno odgovorne znanosti v času porajanja novih znanj. Zato so predmet znanosti tudi vprašanja, kaj je družbena

odgovornost, pravičnost, svoboda, enakost, dostojanstvo ipd. Če je do nedavnega veljalo, da je znanstvena pismenost malo pomembna za moralna stališča, je treba danes poudariti nasprotno: obe vprašanji potekata sočasno. Če so znanstveniki prisiljeni sinhronizirati svoje prepričanje ciljem znanosti, se pač zgodi, da v znanosti prevladajo ne-družbeni cilji. V takih primerih je šlo za pravo tiranijo moralnih ignorantov. Prav prevlada teh je v preteklosti povzročila prebujanje nevladnih organizacij in nekaterih novih znanosti, ki so pokazale na resnične nevarnosti moralno ignorantov. Končno vprašanje, kako prepričljive moralne razloge mora kdo imeti, da lahko trdi, da je njegovo raziskovanje družbeno pomembno in da zadovoljuje tudi družbene cilje, je ključnega pomena za novo postavitev vprašanja, zakaj govori o filozofiji znanosti in kakšno etiko potrebuje znanost. Tudi Matti Sintonnen z univerze v Helsinkih, ki je govoril o razumevanju, pojasnjevanju in napovedovanju (*Understanding, explaining, predicting*), je poudaril nek vidik etike v znanostih, ki je v mnogih znanstvenih okoljih običajno prezrt: Kakšno vlogo ima resnica v etiki? Gre etiki le za to, kaj je 'dobro'? Kako se lahko etično vprašanje investira v znanstveno raziskovanje? Primeri iz preteklosti kažejo bolj na primere, kako se je etično oziroma družbeno vprašanje izključevalo. Po mnenju Mattija Sintonnena je problem filozofije v znanostih ta, da ni zadostne participacije in tveganja (pri znanostih je več tveganja, kot v humanistiki). Ne gre za to, da bi morali vsi sodelovati pri vsem, pač pa da bi bil krog od informacije do komunikacije in izobraževanja osvobojen (deliberate) in odprt za resnico. Pri tem je bil dokaj zanimiv vložek Ave Mets, ene od mladih raziskovalk na področju klasifikacije Alzheimerjeve bolezni, ki je predstavila problem klasifikacije znanosti. Pokazala je, da se znanosti med seboj ne glede na vse še vedno zelo razlikujejo tako po stopnji tveganja kot po stopnji neudeležnosti družbenih in humanih vprašanj. Čiste znanosti zato 'utemeljeno' dvomijo v to, da bi lahko filozofija prinesla v znanost kako novo kakovost, in zato humanistiko in družboslovje niti ne uvrščajo v svet znanosti. Na drugi strani pa se družboslovje in humanistika ubadeta s podobnim kritičnim presojanjem znanosti, čeprav sta znanstveno podhranjeni in se na drugi strani 'učita na zalogo'.

Zadnje predavanje je imel Thomas Potthast s Tübingena. Ob pojavu hibridnih znanosti se je vprašal, od kod težave pri sodelovanju med znanostmi in zakaj je tako težko doseči interdisciplinarnost, kadar je treba vključiti družboslovje in humanistiko. Glede na težave, skrite v vprašanjih, je najbrž lahko pričakovati, zakaj se govori o hibridnih oziroma postnormalnih znanostih kot znanostih, ki še niso 'urejene'. Interdisciplinarnost ter druge oblike sodelovanja med panogami povzročajo nove discipline, ki niso več urejene znanosti in nastopajo z različnimi cilji. Po njegovem so umetni dvojčki, ki nastajajo v znanosti, toliko bolj težavni primeri, kolikor

bolj je v njih odsotna etična dimenzija. Pokazal je na tradicionalni konfliktni model preskakovanja disciplin, ki ga predstavlja Moorova *naturalistic fallacy* iz leta 1903. Po njegovem je nastopil čas za definiranje tako imenovane moralne kontaminacije. Na primeru hibridnega pojma 'biodiverziteta' je pokazal, kako je lahko nek pojem zlahka pretiran, če ga tisti, ki ga zagovarjajo, obremenjujejo z apriorno vrednoto življenjske mnogovrstnosti. O biodiverziteti vemo danes povsem premalo, da bi jo lahko postavljali kot apriorno vrednoto. Če bi hoteli napraviti znanost, ki bi ustrezala strategiji trajnosti, bi morali vedeti, katere discipline morajo priti skupaj in kako sodelovati, da se bi dejstvo normativnosti, ki je prisotno tako rekoč v vsaki znanosti, evidentiralo bodisi kot ovira bodisi kot motivacija.

V času iskanja odgovorov na vprašanje, kam gresta slovenska humanistika in družboslovje, je bila konferenca pravi oddih in navdih. Ni preprosto uskladiti bistvenih zahtev, ki si jih znanosti postavljajo znotraj tako imenovane znanstvene skupnosti, če se v javnosti govori o tem, da je diplomantov družboslovja in humanistike preveč in da niso zaposljivi. V nacionalnem okviru se postavlja tudi vprašanje, kdaj bo lahko prijavi temeljne raziskovalne projekte s področja družbene in etične inovativnosti, ki so obremenjeni z aplikativnostjo kot najvišjim možnim dosežkom. Slovenski znanstveni prostor za tako sodelovanje še ni odprt. V bistvu manjka ne le ustrezen šifrant, pač pa tudi vrsta vmesnih inštitucij, ki bi omogočale hitrejše povezovanje in bolj normalno vključevanje v mednarodni raziskovalni prostor.